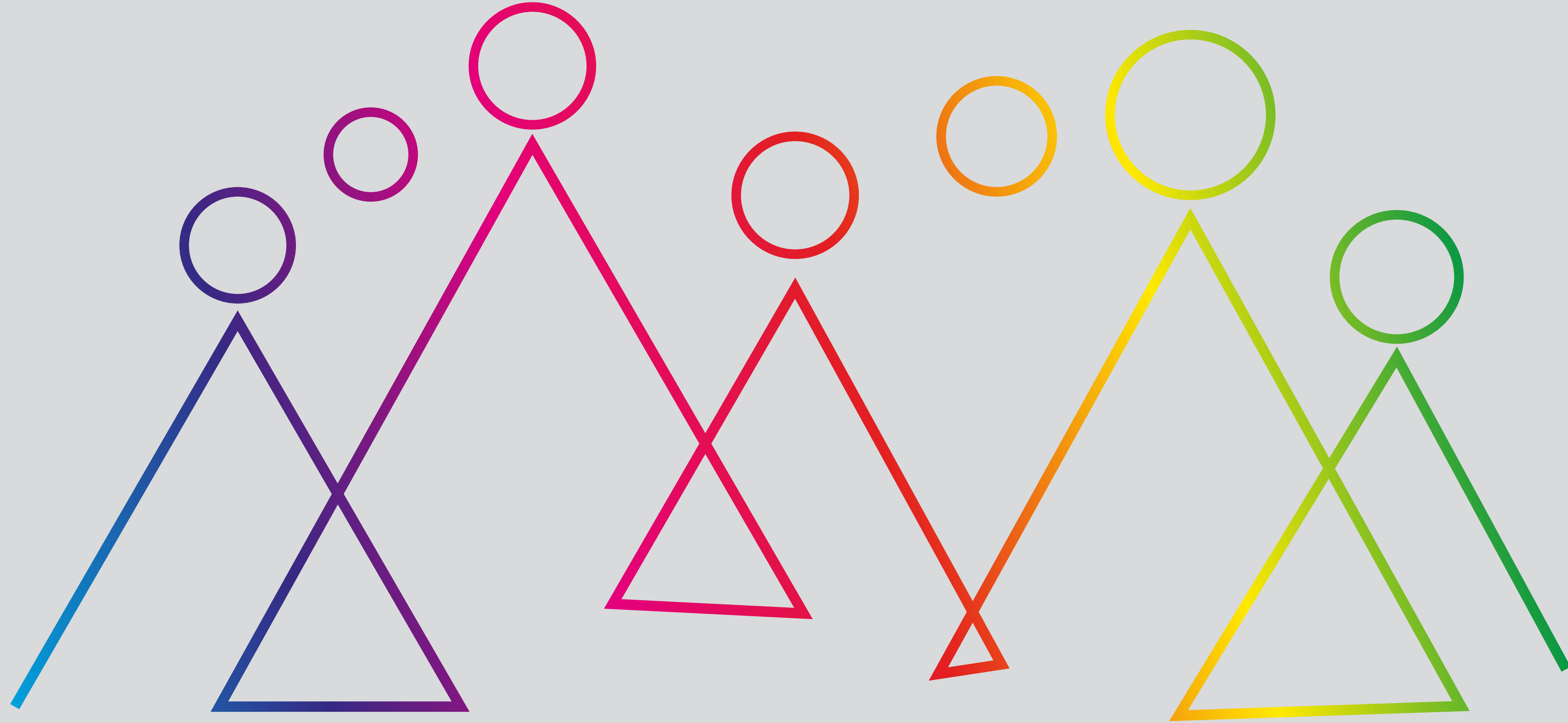

DEPREMLERİN ARDINDAN EĞİTİMDE KAPSAYICILIK: ÖĞRETMEN VE VELİLERİN GÖZÜNDEN NAKİLLE GELEN ÖĞRENCİLERİN DENEYİMLERİ ARAŞTIRMASI

Hazırlayanlar

Ayşe Beyazova (SEÇBİR), Melisa Soran (SEÇBİR)

Yayına Hazırlayanlar

Ekin Gürsu Duman (Öğretmen Ağı), Engin Doğan (MYRA)

Tasarım

Tuba Mücella Kiper (MYRA)

Uygulama

Serhan Baykara (MYRA)

Rapora Katkıda Bulunanlar

Günalp Turan (Öğretmen Ağı), Kenan Çayır (SEÇBİR), Melike Ergün (Öğretmen Ağı)

Depremlerin Ardından Eğitimde Kapsayıcılık

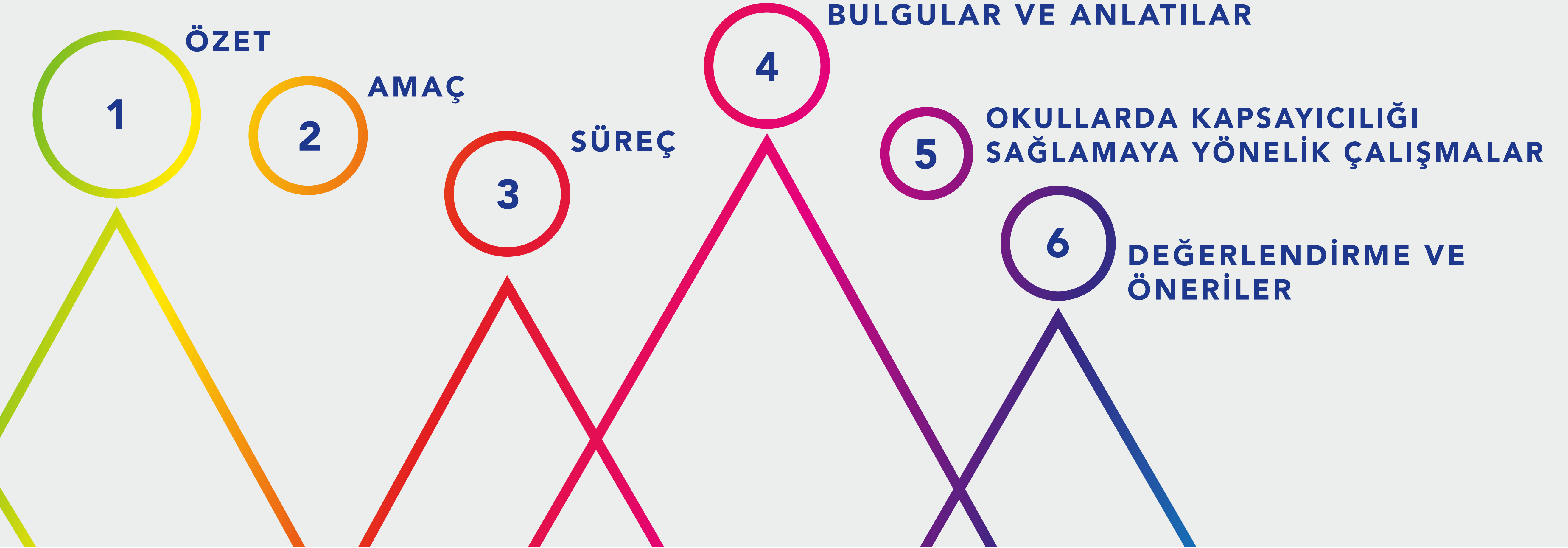
Öğretmen ve Velilerin Gözünden Nakille Gelen Öğrencilerin Deneyimleri Araştırması

çalışması Friedrich Ebert Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin desteği ile gerçekleştirilmiş olup bu çalışmada belirtilen görüşler Friedrich Ebert Stiftung Derneği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

@Tüm hakları saklıdır. İzin almaksızın çoğaltılabılır; referans vermeden kullanılamaz.

İÇİNDEKİLER

1) ÖZET

SEÇBİR-Öğretmen Ağı işbirliğinde Mart-Haziran 2023 döneminde Mersin ve İstanbul'da öğretmenler ve velilerle yürütülen bu çalışma deprem sonrasında farklı illere nakledilen öğrenciler açısından eğitimde kapsayıcılığa odaklanmaktadır. Eğitimde kapsayıcılık öğrencinin okula değil okulun farklı öğrencilerin ihtiyaçlarını gözetecek şekilde öğrencilere uyum sağlaması olarak tanımlanabilir.

Depremi ardından okullarda kapsayıcılığı sağlamaya dönük adımlar arasında öğretmenler ve veliler arasında sürekli etkileşim, dersler, ödevler ve sınavlarda esneklik, psikososyal destekler, sosyal yardımlar sayılabilir. Çalışmada erişilen veriler okula devamlılığı sağlama ve öğrencilerin okulla bağını güçlendirmede öğretmenlerin ilgisi, yakınlığı ve olumlu tutumlarının çok etkili olduğunu göstermiştir. Psikolojik ve psikososyal destek ve özellikle okul psikolojik danışmanı ve rehber öğretmenlerin desteği, velilerle yakın iletişim kurularak öğrencilerin güven oluşturmada kritik rol oynamıştır.

Okullarda kapsayıcılığı kolaylaştıran olgular arasında kültürel veya diğer özellikler bakımından sınıfta çeşitlilik bulunması, nakille gelen öğrencilerin akademik başarısının yüksekliği, ailelerin yaşam ve barınma koşullarının iyi oluşu, akranlar arasında olumlu etkileşim, veli, öğretmen ve okul etkileşiminin güçlü oluşu paylaşılmıştır. Diğer yandan sıklıkla kullanılan "depremzede", "misafir" gibi kavramların öğrenciler açısından etikete yol açması, depremden etkilenen öğrencilerin kendi aralarında gruplaşması ya da birbirlerini daha iyi anlayacakları düşüncesiyle gruplaştırılması, eğitimde kapsayıcılığı sağlamaya uygun olmayan söylem ve uygulamalardır.

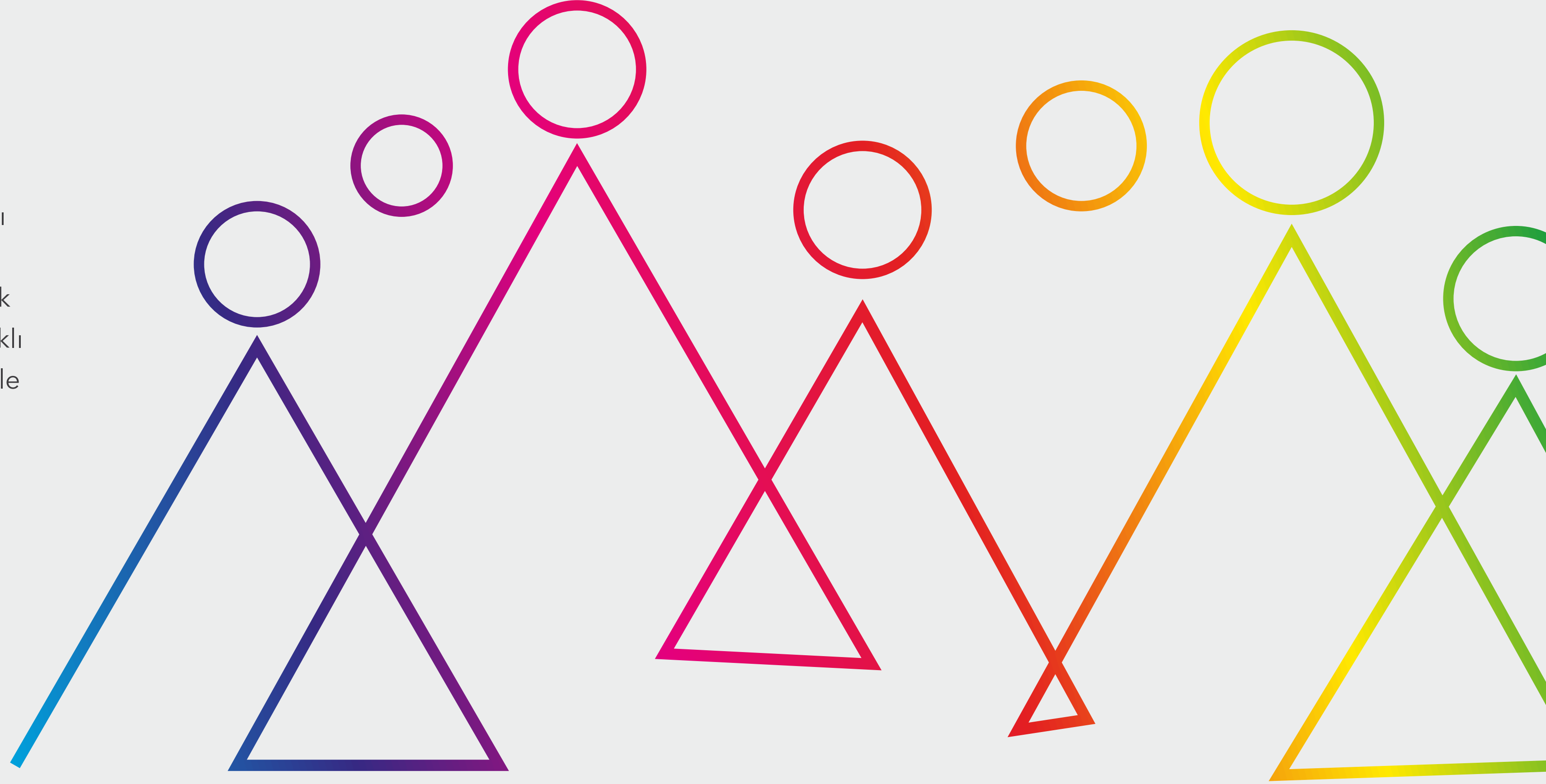
Alınan önlemlerin depremden etkilenen öğrencilerin acil insani ve psikososyal ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmayıp kapsayıcılığı sağlamaya dönük hak temelli, bütüncül ve uzun vadeli önlemler olarak uygulamaya konulması önemlidir. Bu çalışmada afetlerden sonra tüm öğrencilerin eğitim deneyimlerinin daha kapsayıcı hale gelmesine yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir:

- Öğrencilere yönelik söylem, yaklaşım ve çalışmaların hak temelli bir bakış açısını temel alması,
- Psikososyal destek çalışmaları konusunda öğretmenlerin güçlendirilmesi,
- Öğretmenlerin de ihtiyaç duyduğu psikososyal desteğe erişimlerinin sağlanması,
- Öğrencilerin yaş düzeylerine; kişisel özelliklerine, çeşitli ihtiyaç ve gereksinimlerine uygun önlemler geliştirilmesi,
- Müfredat, dersler, sınavlar ve akademik başarı beklentisi konusunda sağlanan esnekliğin tüm öğrencileri kapsamaması ve iyi açıklanması,
- Diğer öğrencilerle depremden etkilenen öğrencilerin temas süreci için hazırlık yapılması,
- Öğrencilerin barınma ve yaşam koşullarının desteklenmesi,
- Sosyal yardımların çocukların depremden etkilenmiş olduğuna işaret etmeden ve asgari ihtiyaçları gözetecek, diğer öğrencilerde ayırım ya da lütuf yapıyor duygusuna yol açmayacak şekilde yapılması

bu çalışmada geliştirilen öneriler arasındadır.

2) AMAÇ

SEÇBİR-Öğretmen Ağı işbirliğinde yürütülen bu çalışmanın amacı deprem sonrasında farklı illere nakledilen öğrencilerin eğitim deneyimini öğretmenlerin ve velilerin perspektifinden kapsayıcılık açısından görmek, bu bağlamda afetlerden sonra göç ederek farklı illere gelen öğrencilerin eğitim deneyimlerinin daha kapsayıcı hale gelmesine yönelik öneriler geliştirmektir.

3) SÜREÇ

Mart-Haziran 2023 tarihlerinde Mersin ve İstanbul illerinde yürütülen bu nitel çalışmada¹ toplam 21 öğretmenle ve 14 veliyle görüşmeler yapılmış²; öğretmenler aracılığıyla 84, veliler aracılığıyla 22 öğrencinin deneyimleri paylaşılmış ve değerlendirilmiştir³. Mersin'deki görüşmeler devlet okulundaki öğrencilerin, İstanbul'daki görüşmeler genel olarak özel okuldaki öğrencilerin deneyimini yansıtmaktadır.

Çalışmaya Mersin'den iki anne, İstanbul'dan iki baba olmak üzere dört Suriyeli mülteci veli de katılmıştır.

¹ Çalışma süresince verdikleri emek ve destek, paylaştıkları görüş ve öneriler için SEÇBİR çalışan öğrencisi Yaren Sivircik, Öğretmen Ağı Eylem Araştırmacı Öğretmen Topluluğu (EYAR) moderatörleri Esra İctüzer Şener, Gülay Yeniay Bulut ve Yeşim Hancı Kaya ile birlikte Öğretmen Ağı Değişim Elçileri Büşra Nur Serdar ve Mehmet Cemal Yıldız'a teşekkür ediyoruz.

² Çalışmaya Mersin'den 17, İstanbul'dan 4 öğretmen, Mersin'den 6, İstanbul'dan 8 veli katılmıştır.

³ Öğretmenlerle görüşmelerde 60 ilkokul, 24 ortaokul öğrencisinin deneyimi, velilerle görüşmelerde 7 ilkokul, 15 ortaokul öğrencisinin deneyimi paylaşılmıştır.

Bu çalışma, afetler sonrasında göç dolayısıyla farklı okullara nakledilen öğrencilerin okul yaşamını ve karşılıklı uyum süreçlerini öğretmenler ve velilerin gözünden anlamak için faydalı veriler sunmaktadır. Ancak verileri değerlendirirken öğretmenler aracılığıyla ulaşılan velilerin ilgili ve okulla yakın ilişki kuran veliler olabileceği, çocukların öznel görüşlerine başvurulmadığı, erişilebilen mülteci veli sayısının azlığı gibi kısıtlılıkları akılda tutmak önemlidir.

Çalışma süresince farklı illerden⁴ 13 öğretmenin katılımıyla 4 ayrı çevrimiçi deneyim paylaşımı oturumu da gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bulguları bu raporda çeşitli illerden ve farklı sınıf seviyelerinden öğretmenlerin katılımıyla yapılan bu deneyim paylaşımlarından anlatılarla zenginleştirilerek sunulmuştur.

⁴ Deneyim paylaşımı oturumlarına Adana'dan 3, Denizli'den 2, Hatay'dan 1, İstanbul'dan 2, İzmir'den 3, Kilis'ten 1, Mersin'den 1 öğretmen katılmıştır.

4) BULGULAR VE ANLATILAR

TANIMLAMALAR

Görüşmeler deprem sonrasında nakille farklı illere giden öğrenciler için “depremzede” tanımlamasının yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

*Dokuz tanesi kendi öğrencim. Geri kalan **depremzede** öğrencilerimiz. (Mersin, ilkokul)*

*Başka sorunlar var, problemler var, belki şeyi düşünürseniz hani **depremzede** öğrencilerin gelmesinden önce. (Mersin, ortaokul)*

*Ama o öğrenci direkt biz Maraş’tan geldik, **depremedeyiz** siz de mi Maraş’tan geldiniz, onlarla sohbet etmeye başladı. (İstanbul, özel ilk ve ortaokul)*

“Depremzede” kavramı, öğretmenler, veliler, çocuklar tarafından yaygın olarak benimsenmiş olsa da öğrencilerin kimliğini yaşamış oldukları, çok zorlu bir deneyim olan deprem olgusu ile sınırlamaktadır. Ayrıca depremi doğrudan yaşayan çocukların yeni katıldıkları sınıflarda ve okullarda diğer öğrenciler tarafından eşit görülmemesine, güçsüzlük ve çaresizlik atfedilerek mağdurlaştırılmasına neden olur. Bu gibi tanımlamalar, bir etikete hatta damgaya dönüşme riski taşır; bu sıfatı yıllarca taşımalarına yol açabilir. Öğretmenlerden birinin paylaşımı da bu görüşü destekler niteliktedir.

...böyle sürekli olarak bir depremzede sıfatı çocuklara verdik ve o sıfat onların üstüne yapıştı ve onlar böyle bunu çok hissettiler diye düşünüyorum.... (İstanbul, özel ilkokul)

Özel okulda kullanılan “misafir” tanımlaması ise öğrencilerin geçiciliğine vurgu yapan bir tanımlama niteliğindedir.

*...**misafir** öğrencilerimiz hocamla benim yanımdaydı; kendi öğrencilerimiz ise biz onlara okulu tanıtırken, okulu gezdirirken sınıfta bu süreci yürüttüler. (İstanbul, özel ilk ve ortaokul)*

*Ama yani **misafir** öğrencilerimiz varken sormadılar bunu. Onlar gelene kadar ben bütün sorularını cevaplandırıdım. (İstanbul, özel okul)*

Deprem dolayısıyla zorunlu göç eden öğrenciler ve aile üyeleri barınma zorlukları, çalışma olanaklarının kısıtlılığı, akrabalarla ya da tanıdıklarla ev paylaşma zorunluluğu, bir sonraki yıl ailenin nerede yaşayacağını planlayamaması gibi çeşitli nedenlerle sürekli olarak geçiciliklerini vurgulayan koşullar içindedir. “Misafir” kabul edilmek de geçici olarak kabul edilme durumunu ve depremden doğrudan etkilenen öğrencilerin güvensizliğini perçinleyen bir nitelik taşıyabilir.

Diğer yandan depremden etkilenen öğrencilerin okula uyum süreci ve bu öğrencilere yönelik yaklaşım üzerine konuşulurken en sık kullanılan kavram “kucaklama”dır.

*Yani mevcut öğrencilerimizin kendi içerisinde yaptıkları dışlama durumunu gelen öğrencilere karşı büyük bir **kucaklayıcı** şekilde yapmaları, onların adaptasyonunu çok kolaylaştırdı (İstanbul, özel okul)*

*Biz hep güzel tarafını veriyoruz **kucaklamaya** çalışıyoruz, hep güler yüz göstermeye çalışıyoruz. (Mersin, ortaokul)*

*İlk başladıkları an çok kapalıydı gerçekten ikisi de sonra biz psikososyal eğitimi alıp özel ilgilendik, sınıfım onları çok **kucakladı**. Gerçekten de sınıf çok sahiplendi, dışlanma da olmadı, acıma da olmadı. Hepsi aralarına aldılar. (Mersin, ortaokul)*

*Hemen geleni **kucaklıyorlar** zaten. Hani yabancılık yaşamıyorlar sınıfta çocuklar birbirleri arasında. Biraz onun da pozitif etkisi oldu. (Mersin, ilkokul)*

İçerme, kapsayıcılık veya uyum gibi kavramlar yerine “kucaklayıcılık” kavramının kullanılması depremden dolayı göç ederek sınıfa yeni katılan öğrencilere yönelik şefkat temelli bir bakış açısının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda “kucaklamak” anlamı üzerine düşünmeye değer bir kavramdır. Sözlükte kucağına almak, çepeçevre sarmak, içine almak, kuşatmak gibi anlamlar taşır. Hiyerarşik bir nitelik taşımasının yanı sıra, şefkat ihtiyacını geçici süreyle ve kucaklayan tarafın inisiyatifiyle karşılaması bakımından da hak temelli yaklaşımdan uzaktır. Oysa ki hak temelli yaklaşım depremden etkilenen çocuklara yönelik hizmetlerin ve yardımların onların haklarına erişimini sağlamak amacıyla sunulmasını gerektirir. Kapsayıcılık ise çocukların haklardan eşit şekilde yararlanabilmesi için çeşitli özellikleri ile gereksinimlerinin gözetilmesini önceler.

Kucaklayıcılık tek başına olumsuz kabul edilebilecek bir kavram olmasa da hak temelliliği esas alan, bireyi güçlendiren, eşitler ilişkisini önemseyen ve kapsayıcılığı öne çıkaran kavramsallaştırmalar kullanmak önemlidir.

OKULLARDA KAPSAYICILIĞI KOLAYLAŞTIRAN VEYA ZORLAŞTIRAN FAKTÖRLER

Öğretmenlerin değerlendirmelerine bakıldığında ilkokul öğrencilerin uyumunun daha kolay sağlandığı, ortaokul öğrencilerinin uyumu konusunda ise daha fazla zorluk yaşandığı söylenebilir. Buna rağmen okulun başladığı ilk haftalarda yaşanan zorlukların görüşmelerin yapıldığı dönemde azaldığı belirtilmiştir.

Deprem tüm ailelerin sosyo-ekonomik koşullarını olumsuz etkilemişse de sosyo-ekonomik statüsü yüksek ailelerin çocuklarına daha iyi yaşam koşulları sunabilmelerinden ötürü bu öğrenciler için okula uyum süreçlerinin daha kolay olduğu paylaşılmıştır. Bunun aksine sosyo-ekonomik koşulları iyi olmayan ve yüksek kiralar, geçinme ve barınma zorlukları ile baş etmek durumunda kalan öğrenciler için ise daha zorlu bir süreç yaşandığı belirtilmiştir.

Görüşmelere göre ailelerin yerleştikleri mahallelerde olumlu tutumlarla karşılaşmaları ve okulda ve mahallede deprem bölgesiyle akrabalıklar bulunması velilerin ve dolayısıyla öğrencilerin uyumuna katkıda bulunmuştur.

AKADEMİK BAŞARI SEVİYESİ

Öğrencilerin akademik başarı seviyesinin yüksek oluşu uyumu kolaylaştıran bir faktör olarak belirtilmiştir. Hem öğretmenler hem de veliler depremden etkilenerek sınıflara katılan çocukların akademik başarılarını genel olarak yüksek bulmaktadır.

Gayet iyi durumda hani hiç etkilenmemiş gibiler. Ona tutunuyor gibiler. O var zaten çünkü dikkatlerini o yöne kanalize ediyorlar. (Mersin, ilkokul)

Burada daha da farklı oldu çalışması. Bazen diyorum, kızım insan gece üçte kalkıp ders mi çalışır? (Mersin, ortaokul, veli)

Diğer yandan akademik başarı beklentisinin yoğun olmadığı, öğrencilerin güven duygusunu geliştirmenin birincil amaç olduğuna yönelik paylaşımlar vardır.

Beklentilerimiz evet, akademik başarı yerine hani can güvenliği. Ve çocukların okulda iyi vakit geçirip işte psikolojilerini düzeltmek. (Mersin, ortaokul)

Ortaokul sekizinci sınıf düzeyindeki öğrencilerin LGS sınavı açısından kaygı yaşadıkları, sadece ilk dönemden sorumlu olmalarının da kaygıyı ortadan kaldırmadığı paylaşılmıştır.

Sekizlerde yılgınlık, bıkkınlık. Hep aynı konular mı? Hep böyle mi devam edecek? Biz artık soru çözmek istemiyoruz...işte hayatımız zaten ikinci dönem bu depremle birlikte mahvoldu. Hepsi birlikte. (Mersin, ortaokul)

Diğer yandan İstanbul'da görüşülen Suriyeli babalar ise çocuklarının başarı seviyesinin depremin ardından yerleştikleri okullarda azaldığına, okulların sosyal duygusal açıdan çok ancak akademik başarı düzeyi açısından az destekleyici olduğuna dönük gözlemlerini paylaşmıştır. Suriyeli bir baba depremden etkilenen çocukların eğitimini destekleyici telafi kurslarına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Görüşülen veliler içinde iki Türkiyeli veli de deprem sonrasında çocuklarının okuduğu okulların akademik başarı seviyesinden memnun olmadıklarını vurgulamıştır.

SINIFLARDAKİ ÇEŞİTLİLİK

Mersin'deki öğretmenler farklı uyruklardan öğrenciler dolayısıyla sınıflarda halihazırda çok fazla çeşitlilik bulunduğunu belirtmiştir. Bu durumun depremden etkilenerek okullarına nakledilen öğrencilerin uyum sağlamasında olumlu etki yarattığını vurgulamışlardır.

Benim sınıfım akademik başarısı yüksek bir sınıf değil ama çok farklı. Yani mesela Rus öğrencim var işte Iraklı var. Suriyeli var benim. Sınıfım biraz Birleşmiş Milletler gibi. Evet, özellikle bendekilerin öyle bir durumu var. Farklı olanı daha çok seviyorlar. Hepsi birbirine benzemez çünkü. (Mersin, ortaokul)

Kilis'te özel eğitim uygulama okulunda çalışan bir öğretmen okul ortamında çeşitli özelliklere ve yeterliliklere sahip çocukların birbirleriyle etkileşiminin artırılmasının önemine işaret etmiştir.

Depremin ardından bir gün okul servisi şoförünün çocukları kendi okullarına gitmeyip bizim okula geldi. Bizim çocuklar onlarla bütün gün bahçede oyun oynadılar ve sesini şimdiye kadar hiç duymadığım öğrencilerin bile sesini duydum o gün. Okulun yapısı engel oluyor belki de kapsayıcılığa... (Kilis, özel eğitim uygulama okulu)

Görüşmelerde depremden etkilenecek sınıflarına gelen öğrencilerin uyum sürecini daha önce Suriyeli öğrencilerin sınıflarına geldiği süreçle karşılaştıran öğretmenler bulunmaktadır. Bu çerçevede daha önce yaşamış oldukları Suriyeli öğrencilerin uyum sürecinin daha zorlu olduğunu belirten öğretmenler bulunmaktadır. Öğretmenlerden biri iki süreçte de benzer bir plansızlık ve öğretmenler açısından donanımsızlık durumunun yaşandığını belirtirken bir diğeri ilk süreçte daha çok zorlandığını, Suriyeli ailelerle anlaşamadığını, iletişim ve bağ kuramadığını belirtmiştir. Bir başka öğretmen Suriyeli ailelerin aksine depremden etkilenecek nakledilen çocukların velilerinin ilgili olduğunu vurgulamıştır.

Depremden etkilenecek nakille gelen öğrencilerin okula alışma ve güven oluşturma sürecinde de bir çok zorluk yaşansa da öğretmenler arasındaki genel kanı mülteci öğrenciler için kapsayıcılığın sağlanmasında çok daha fazla zorluk yaşandığıdır.

Öğretmenlerden bazıları ise Suriyeli mülteci öğrencilerin okula uyumunu kolaylaştırmak amacıyla uygulanan PİKTES sınıflarının ayrıştırıcı etkisine dikkat çekmiştir.

1 ve 2. sınıfta problemi olmayan çocuklar 3. sınıfta PİKTES sınıfına ayrıldığında davranış problemleri başlıyor. Sınıfa dönüklerinde sınıfa uyum sağlayamıyor, sınıftan kopmuş oluyorlar. (İstanbul, ilkokul)

Çocuklar Türkçe öğrensin diye toplanıyorlar ama işte okulun en kötü en izbe yerleri hep oralar. Gelen öğretmen de zaten bir yetersizlikle geliyor. (Adana, ilkokul)

Bu ayrıştırma çoğu zaman bu sınıflarda yer alan çocukların diğer öğrenciler tarafından etiketlenmesi ve dışlanmasına da yol açmaktadır.

AKRANLAR ARASI ETKİLEŞİM

Öğretmenler nakille gelen öğrencilerin yerleştirildikleri sınıflarda diğer öğrencilerle uyumunun hızlı olduğunu belirtmiştir.

Biz hani geriye çekildik, aynen o şekilde sınıfta da uyumları gayet iyi, arkadaşlarıyla uyumları gayet iyi, yani gayet iyi kaynaştılar. (Mersin, ilkokul)

Akranların tutumu, oyun, spor gibi faaliyetler ile okuldaki diğer öğrencilerin depremden etkilenen öğrencilerle temas süreci için hazırlanması uyum sürecini kolaylaştıran faktörler olarak belirtilmiştir. Görüşülen Suriyeli babalardan biri ilkokul düzeyindeki çocuklarının sınıf arkadaşlarının ilk gün onlara hediyeler vermesinin çocuklara çok iyi hissettirdiğini, okuldaki ve kaldıkları yurttaki arkadaşlıkların çocuklara depremi unutturduğunu söylemiştir. Diğer yandan görüşmelere katılan Suriyeli annelerden biri de ortaokul düzeyindeki kızının deprem sonrasında taşınmalarının ardından okula ilk başladığında Suriyeli olduğunu arkadaşlarına söylemeye çekindiğini, çok iyi Türkçe bildiğinden bunu gizleyebildiğini aktarmıştır. Denizli'den bir öğretmen de deprem bölgesinden gelen mülteci öğrencilerin Türkçe bilmiyor oluşunun yarattığı zorlukları anlatmış; öğretmenler ve öğrencilerden bu durumla alay edenler bile olabildiğini belirtmiştir.

“Kendilerini ifade etmekten kaçınıyor o zaman bu öğrenciler; parmak kaldırmaması, görünmeden ilerlemesi, takımlara gelmemesi bu yüzden... Antalya gezisinde Suriyeli bir öğrencimiz de vardı; 8 yıldır burada okuyor. Çocuk gezide hep yalnız gezdi. Biz çağırıyoruz, biz konuşuyoruz, hani fotoğraf çek falan filan diye. Ama çocuk hep yalnızdı. Herkesin içindeydi ama hep yalnızdı.” (Denizli, lise, müdür yardımcısı)

Ortaokul düzeyinde arkadaşlarla uyum açısından daha fazla zorluk paylaşılmıştır.

Biraz çekinik kaldılar aslında sınıflar kabul ediyor, çocuklar sarılıyor onlara. Evet bir şekilde. içine alıyorlar ama yine gördüğüm kadarıyla mesela bakıyorum kendi içlerinde de gruplaşmaya başlıyorlar. Birazdan kendi içlerine çekiyor. Depremzedeler kendi arkadaş grubuna çekmeye başlıyor. (Mersin, ortaokul)

Okula geldiğinde direkt arkadaş olduğu tek bir kişi vardı, o da sınıftaki depremzede diğer çocuk yani ikisi kaynaşmışlar. (İstanbul özel ortaokul, veli)

Kız arkadaşlarıyla konuştum. Çünkü çok ağlıyordu. Derste ağlıyor, köşeye çekilip ağlıyor. Hiçbir şey yapmak istemiyor. Hani yalnız bırakmayın, birlikte teneffüse çıkıyorlar. Sağ olsunlar onlar da elinden geleni yapıyorlar. (Mersin, ortaokul, veli)

Depremden doğrudan etkilenen çocukların kendi içlerinde gruplaşıyor oluşu öğrenciler arasında kendiliğinden bir ayrışma meydana geldiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla akranlar arasında kapsayıcılığı sağlamak açısından daha çok önleme ihtiyacı olduğu görülmektedir. Yine de paylaşılan bir çok örnekte öğretmenlerin çocukların kendilerini yalnız hissetmemesi, akranlar arası etkileşimin kolaylaşması ve depremde etkilenen çocukların dışlanmaması için özel çaba gösterdikleri paylaşılmıştır. Görüşülen Suriyeli babalardan biri kızının öğretmenin sınıftaki arkadaşlarına “Arkadaşınız depremi deneyimledi, ondan öğreneceğimiz çok şey var.” diyerek kızını iyi ve gururlu hissettirdiğini ve sınıftakilerle arkadaşlık kurmasını desteklediğini belirtmiştir.

Öğretmenlerden bazıları ise okullarda uygulanan ayrıştırıcı uygulamalara dikkat çekmektedir. Öğretmenler odasında deprem bölgesinden gelen öğrencilerin listesinin asıldığı; bazı okullarda Sivil Savunma Haftası kapsamında deprem tatbikatı yapılacağı zaman “misafir” öğrencilerin dahil edilmeyip parka gönderildiği durumlar yaşandığı aktarılmıştır. Ayrıca bu

süreçte çok sayıda yardım kampanyası ve kermes düzenlendiği; kardeş okul uygulaması yapıldığı ve deprem bölgesindeki öğrencilere mektuplar gönderildiği ifade edilmiştir. Öğretmenler bu gibi uygulamaların depremde etkilenen öğrencilere yönelik acıma ve yardım temelli yaklaşımı artıracağına ve hiyerarşi yaratacağına yönelik görüşlerini dile getirmişlerdir.

Mersin’deki bir okulda tüm depremde etkilenen ikinci sınıf öğrencileri aynı sınıfa yerleştirilmiştir. Sınıfta ayrıca yedi Suriyeli mülteci öğrenci bulunmaktadır. Sınıf öğretmeniyle birlikte odak gruba katılan tüm öğretmenlerin görüşü bu durumun öğrencilerin birbiriyle empati kurmasını ve uyumunu kolaylaştırdığı yönündedir.

...şu anda hepsinin aynı sınıfta olup aynı şeyi yaşamaları bence çok güzel. Çünkü tamam yaşadıkları olay çok kötü ama çünkü en azından birbirlerini anlıyorlar. Hani yaşamamış kişi gibi değiller. Ona göre yaklaşımı, konuşması, davranışları ona göre olacak. İlla ki bilmeli. Yani bu açıdan iyi. (Mersin, ilkokul)

...mesela diğer sınıflarda sorun olmuştu ama benim hiç dediğim gibi kitaplar yoktu defterler (yoktu)... Sıfırdılar benim öğrencilerim geldiğinde; ama şu çok güzeldi. Hepsi depremde olduğu için şu muhabbet hiç zorlarına gitmedi. Çok rahat söylediler mesela gidiyorlar, diyorlar ki kıyafetleri bile yardımdan geldiği için birbirlerine, bak bunu aldım bu hafta diyor. Kendini nasıl diyeyim kötü hissetmiyor. (Mersin, ilkokul)

Diğer yandan depremde etkilenen tüm öğrencilerin aynı sınıfa toplanması, birbirlerine duygudaşlık yapabilmelerine rağmen okulda kapsayıcılık açısından olumlu bir uygulama değildir; çünkü öğrencilerin ayrıştırılmasına yol açmaktadır. Ayrıca odak gruba katılan öğretmenler depremde etkilenen öğrencilerin tümünün bulunduğu sınıfın öğretmeni olan arkadaşlarının ilk haftalarda her teneffüs ağladığını, durumla baş etmekte çok zorlandığını belirtmiştir.

VELİ-ÖĞRETMEN-OKUL ETKİLEŞİMİ

Eğitimde kapsayıcılık açısından aile katılımı önemlidir. Velilerle öğretmenlerin, rehberlik ve psikolojik danışmanların etkileşiminin önemi hem öğretmenler hem de velilerle yapılan görüşmelerde vurgulanmıştır. Depremden etkilenerek sınıflarına gelen öğrencilerin veli ve yakınlarının ilgili oluşu ve ihtiyaç duyduklarında aile üyelerine kolay erişebilmek öğretmenlerin bakış açısından öğrencilerin uyumunu kolaylaştıran temel bir koşuldur.

Veli toplantısına tüm misafir öğrencilerimizin ailelerinin de katılması, annesini kaybetmiş öğrencimizin eniştesinin katılması, babasının katılması. Onların biz de buradayız. Biz de toplantıya geldik. Bize söyleyecekleriniz nedir diye sormaları... hani o benimle görüşen veli, o hocayla görüşmüş, diğeriyle de görüşmüş. Mevcut velilerimizden bile bazen bir iki hocayla görüşüp gidenler olabiliyorken, onların bu süreci önemseyip o gün burada var olmaları bizim için çok güzel bir veriydi. (İstanbul, özel ilk ve ortaokul)

Öğretmenlerle ilişkilerimiz ayrı ayrı çok güzel...okulun müdürleriyle. Mesela ilkokul ile ortaokulun, liseninki... Arka tarafta bizi güçlendiren de bir sosyal destek hissettik. O yüzden benim açımdan çok iyi. (İstanbul, özel ilk ve ortaokul, veli)

Çocukların okula alışma sürecinde velilerin onları hazırlaması ve ihtiyaç duyulduğunda yanlarında bulunması, öğretmenlerle yakın etkileşimde olması kolaylık sağlamıştır.

Okulumuzla ilgili testler yapıldı, bunu da paylaştık onlarla. Yani bölgenin işte fiziki yapısını işte deprem bölgesi olmadığını belirttik. Okulun güvenli olduğunu belirttik ama yakında birilerini görmek istiyorlar. Birilerini görünce kendini daha güvende hissediyorlar. Aileleri, tanıdıkları genelde bahçedeydi...istediği zaman alabilsin şeklinde. (Mersin, ilkokul)

Deprem sonrasında nakille gelen öğrencilerin uyumu açısından öğretmen, veli etkileşiminin önemi hem öğretmenler hem de veliler tarafından vurgulanıyor olsa da görüşülen bir Suriyeli annenin okulla etkileşiminin sınırlı olduğunun altını çizmekte fayda vardır. Mersin’de görüşülen Suriyeli bir anne araştırma için yaptığı görüşmenin okulla ilk temasını oluşturduğunu söylemiştir. Diğer yandan görüşülen diğer üç Suriyeli veli çocuklarının öğretmenlerine erişmekte herhangi bir zorluk yaşamadıklarını belirtmiştir. Mersin’deki diğer Suriyeli anne bazen Türkçesi yeterince iyi olmadığı için öğretmenle iletişim kurmaya çekindiğini belirtmiştir.

Öğretmenlerden bazıları ise veli ile iletişime açık olmaya ve herkes için kapsayıcı olmaya çabalarken özellikle nakille gelen öğrencilerin velilerinden gelen taleplere sınır çizmekte zorlandıklarını dile getirmektedir.

“Mesela bir veli çocuğunu her gün birinci dersin yarısında okula getiriyorsa; sınıfça katılmadığımız bir etkinliğe kendisi için kontenjan istiyorsa; ben öğretmen olarak ne kadar kapsamlı mıyım? Kendi sınırimi nerede çizmeliyim?” (İstanbul, ilkokul)

OKULA DEVAMLILIK, BAĞ VE GÜVEN OLUŞTURMA

Okulun çocukları gündelik yaşama bağlama ve deprem travması ile baş etmelerini kolaylaştırma rolü hem öğretmenler hem de veliler tarafından çok defa paylaşılmıştır. Dolayısıyla okula devamlılık depremden etkilenen öğrenciler için çok önemlidir. Görüşülen Suriyeli babalardan biri okulun çocukları için yeni arkadaşlar edinme ve Türkçe öğrenimini sürdürme için de çok önemli olduğunu, pandemi sürecinde olduğu gibi bu süreçte de okuldan geri kalmanın çocukları için bir çok şeyden geri kalmak anlamına geldiğini vurgulamıştır.

Okula devamlılığı sağlama ve öğrencilerin okulla bağını güçlendirmede öğretmenlerin ilgisi, yakınlığı ve olumlu tutumlarının da etkili olduğu belirtilmiştir. Velilerin öğretmenlerin depremden etkilenen öğrencilere yönelik tutumları çoğunlukla çok olumludur.

...öğretmenler sanki öğretmen değilmiş gibi daha sıcak kanlılar, daha güzel yaklaşıyorlar. Mesela her gün çıkışta soruyorum O'na hani bugün ne yaptın? Ne oldu diye? Hep söylüyordu, şu öğretmenim beni dışarıya götürdü. Böyle böyle bana moral verdi. İşte şu öğretmenim benim için böyle yaptı. (Mersin, ortaokul, veli)

Çok iyiler, gerçekten çok ilgililer. Hani bu kadar beklemiyordum. Sağ olsunlar, hepsi sıcak bir şekilde karşıldılar. Özellikle depremden gelen öğrencilere ayrıca bir hassas şekilde davranıyorlar. Bu bizim açımızdan güven açısından daha iyi oldu. Hocalarımız açısından hiçbir sıkıntı yok. Onlar da sürekli motive etsin amacındalar. (Mersin, ilkokul, veli)

Psikolojik ve psikososyal destek ve özellikle okul psikolojik danışmanı ve rehber öğretmenlerin desteği öğrencilerin güven oluşturmasında kritik rol oynamıştır. Suriyeli bir baba okuldaki rehberlik öğretmeninin Antakyalı olup Arapça bilmesinin çocuklarının uyumunu çok kolaylaştırdığını vurgulamıştır. Bu öğretmenin çocuklarına istedikleri her zaman kendisine gelebileceklerini söylemesi çocukların güvende hissetmesini sağlamıştır.

Ancak öğrencilerin çoğunluğunun okula ilk başladıkları haftalarda okullarda kendilerini güvende hissetmekte zorlandıkları ve sık devamsızlık yaptıkları paylaşılmıştır. Bu durum depremden doğrudan etkilenmeyen çocuklar için dahi geçerlidir.

...ilk etapta neredeyse birden bizim sınıflarımızda mevcutlar yarı yarıya indi buranın kendi yerini öğrencileri bile gelmedi.(Mersin, ortaokul)

Devamsızlık çok fazla mesela öğrencimin biri kapıda velisi bekliyor. Benim nöbet günlerimde çocuk gelmek istemiyor. Yanında mutlaka beni istiyor, güvende hissetmiyor. (Mersin, ilkokul)

Birisi erkek Gaziantep'ten Suriye uyruklu. Sanırım geldiklerinde anne hamileymiş. Başkaları getirip götürdü. Doğru düzgün bir diyaloğumuz olmadı. Bir gün gelip 5 gün gelemedi. Yani çok devamsızlık yaptı. (Mersin, ilkokul)

Benim kaynaştırma öğrencim, otizimli. Depreme tuvalete yakalanmış. şu an burada tuvalete götüremiyorum. Ben neredeysem peşimde, nöbetteysem nöbet katında, öğretmenler odasındaysam öğretmenler odasının yanında gibi. (Mersin, ilkokul)

Kaydını buraya yapmış olmalarına rağmen binaya dair kapalı alana dair korku geliştirdiği için bilmediği bir ortama gelme konusunda korkusu vardı. (İstanbul, özel ilkokul)

Öğretmenlerden biri ders sürelerinin kısaltılmasının daha iyi olabileceğini, öğrencilerin uzun süre içerde kalmaktan sıkılıp ağlamaya başlayabildiklerini paylaşmıştır. Depremde ailelerinde ya da yakın çevrelerinde kayıplar yaşamış olmaları öğrencilerin güvende hissetmelerini ve okulla bağ kurmalarını zorlaştıran faktörler arasındadır.

Annesini kaybeden öğrencim ilk gün çok iyiydi. Çok güzeldi ve gün gün motivasyonu ve heyecanı bayağı düştü... Hani gün gün soldu, her gün bir öncekinden daha demoralize gelmeye başladı... Anne dediğim anda hani gerçekten o gözündeki ışıltı bir anda sönüyor. okuduğumuz metinlerden işte aileyle aile sevgisiyle ilgili olan kısımlar giriyordu... Ben o kısımlarda çok zorlandım gerçekten. (İstanbul, özel ilkokul)

Ailelerin yaşadığı barınma zorlukları öğrencilerin sık devamsızlık yapmalarına ve okulla bağlarının zayıflamasına neden olan faktörlerden biridir.

Birkaç aile birlikte kaldılar. Öyle olduğu için biraz devamlılıkta sekteler oldu. Yani uzun süre, yani 3 gün, 4 gün gelmedikleri oluyordu. (İstanbul, özel ortaokul)

İstanbul'da görüşülen Suriyeli baba da kaldıkları yurttaki tek bir odada anne, baba ve çocuklar olmak üzere dokuz kişi olarak barınmak durumunda olmalarının çocukların ders çalışmasını, dolayısıyla eğitimle bağ kurmasını zorlaştırdığını vurgulamıştır. Okulun ilk haftalarında yaşanan defter, kitap ve malzeme eksiklikleri de öğrencilerin okulla bağ kurmasını ve kendilerini okula ait hissetmesini zorlaştıran faktörler arasında sayılmıştır. Öğretmenlerden biri A4 kağıt gibi malzeme eksikliklerini kendi cebinden tamamlamaya çalıştığını aktarmıştır.

Görüşmelere göre öğrencilerin güvende hissetmesini zorlaştıran faktörlerden biri de medyada yayımlanan haberlere sürekli olarak maruz kalmalarıdır.

Biz 2 aydır buradayız fakat iki aydır okula gönderemiyoruz, istemiyorlardı ...kitap okutmaya çalışıyorum, istemiyorlar, ders çalıştırmaya çalışıyorum, istemiyorlar genelde kendilerini sosyal medyaya veriyorlar ve sosyal medyada eklenen videoları falan izliyorlar. Depremle ilgili psikolojik olarak çok fazla etkileniyorlar. (Mersin, ortaokul, veli)

14 ve 28 Mayıs seçimlerinin yarattığı siyasal iklim ve bu süreçte yaygınlaşan mültecilere yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylemler ise Suriyeli öğrencilerin okulla kurdukları ya da kurmaya çalıştıkları bağı zedelemiştir. Öğretmenler bu süreçte Suriyeli öğrencilerin "Nasıl olsa 2 ay sonra gideceksiniz" gibi söylemlere maruz kaldıklarını ve tedirginliklerinin arttığını

aktarmışlardır. Öğretmenlerden biri öğrencilerden yarısından fazlasının mülteci olduğu okulda; öğrencilerin 2 hafta boyunca her gün "Bizi gönderecekler, yerimizden edecekler" diye ağlayarak okula geldiklerini anlatmıştır. Bir başka öğretmen ise 3. sınıf öğrencilerinin bile bu süreçte siyaset konuşmaya başladıklarını ve öğrenciler arasında gerginlikleri yönetmekte zorlandığını aktarmıştır.

GEÇİCİLİK

Öğrencilerin uyumunu zorlaştıran bir başka faktör nakledildikleri okullarda kendilerini geçici hissetmeleridir.

... aidiyet hissetmiyor. Çocuk buraya geçici geldiğini biliyor. İki gün sonra gideceğini bildiği için daha önceden hendek olayları döneminde de gelenler öyleydi. Geçici geldim. Yani geçici kayıpla geldiğini bildiği için buraya hiçbir şekilde şey yapmıyor. (Mersin, ortaokul)

...okula ait hissetmedikleri için zaten gideceğiz diyorlar. Zaten hocam biz gideceğiz, evet, zaten gidecekler, burada eğlenelim. (Mersin, ortaokul)

...sakın beni unutmak yok diyorum. Bak Antep'li'lerden şunu istiyorum, Hataylılar'dan bunu istiyorum falan. Ama giden velilerim de mesela hem velilerim çok zorlandı, hem çocuklarım çok ağlayarak gitti gerçekten (Mersin, ilkokul)

Mesela benim kız öğrencimin annesi şey demiş. Bağ kurma demiş. Depremden gelen öğrencime çok alışma sınıfına buradan Samsun'a gideceğiz demiş. Şimdi öğrencim bunu bana söyledi ben çok şaşırdım, anneyi çağırdım dedim. Yani bizimle bağ kurmasına engel olmayın. Bizi de sevsin biz bunu bir zenginlik olarak ona gösterin (Mersin, ilkokul)

Depremden etkilenerek gelen öğrencilerin birçoğu bir sonraki dönem aynı okulda olup olmayacaklarını bilmeden veya olmayacaklarını bilerek eğitim sürecini geçirmiştir.

Öğrencilerin geçicilik hissiyatını güçlendiren ve okullarla bağ kurmalarını zorlaştıran bir diğer faktör zaman zaman deprem bölgesine gidip gelmeleridir.

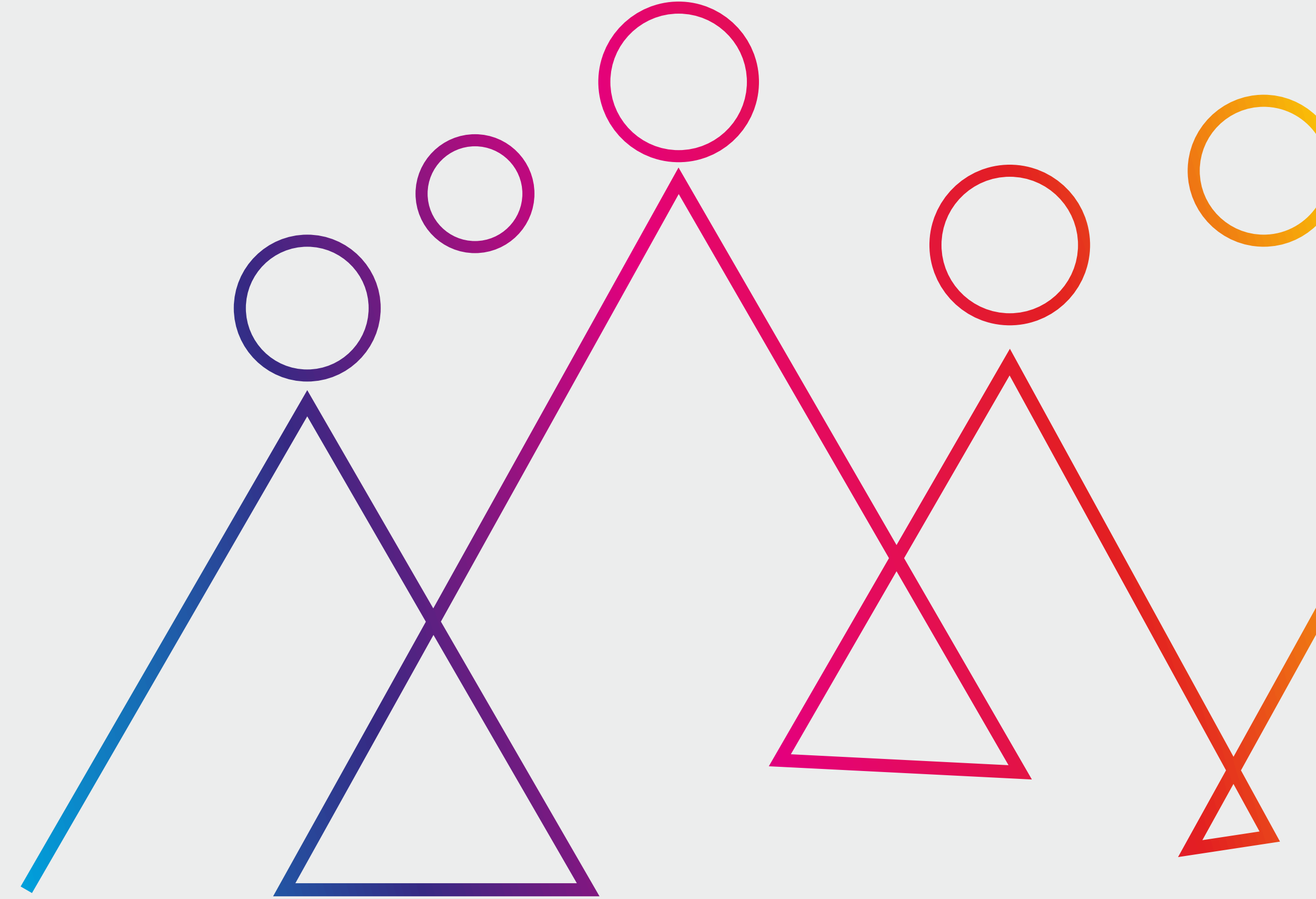
...deprem bölgelerinde bu eşya çalınma olayları çok fazla olduğu için sık sık memleketlerine gidiyorlar. Mesela iki hafta buradaysa çocuk bir hafta gidiyorlar. (Mersin, ilkokul)

Çocuklar şu an mesela gayet normal. Bizim kendi öğrencilerimiz gibi oldular ama mesela bir hafta gelmiyor. Çocuk o ara işte kendi memleketlerine gitmiştir. Ya da evde aile bireyleriyle kaldığında döndüğümde o tedirginliği tekrardan alıp geliyor. Öyle bir sıkıntımız oluyor. (Mersin, ilkokul)

İstanbul'da görüşülen Suriyeli babalar da depremin hemen ardından İstanbul'a geldiklerinde birkaç hafta farklı arkadaş ve akrabalarının evlerinde kalmak durumunda olmalarının çocuklarda istikrarsızlık yarattığını belirtmişlerdir.

İstanbul'daki özel okulda bulunan bazı öğrenciler dönem ortasında deprem bölgesindeki memleketlerine geri dönmüştür. Öğretmenlerin paylaşımları öğrencilerin geri döndükten sonra dahi özel okuldaki öğretmenleriyle etkileşimlerinin sürdüğünü göstermektedir.

Çok güzel bir dayanışma oldu okulda. Ve şey, bizim de ilkokulda ayrılan ailelerimiz anne, baba, hepsi birlikte buraya geldiler. Hepimizle vedalaştılar. Öğretmenler odalarını gezdiler, hepimizden helallik kaldılar, teşekkürlerini sundular öyle yani gerçekten bir vedalaşma oldu. Kopup gitme olmadı. (İstanbul, özel ortaokul)

5) OKULLARDA KAPSAYICILIĞI SAĞLAMAYA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

PSİKOSOSYAL DESTEK ÇALIŞMALARI VE ORYANTASYON

Psikososyal destek ihtiyacının çok önemli olduğu özellikle öğretmenler tarafından vurgulanmıştır. Okullarda rehberlik ve psikososyal danışmanlık öğretmenleri tarafından tüm öğretmenlere, onlar aracılığıyla da öğrencilere ulaştırılan psikososyal destek çalışmalarının etkinliğine ilişkin görüşler genel olarak olumludur.

...başta rehber öğretmenlerimiz bize psikolojik destek programları vermişlerdi. Biz çocuklara onlara uyguladık mesela ben de onun çok faydasını gördüm. Velilerle rehber öğretmenlerinin iletişim içinde olması çok fayda sağladı. (Mersin, ilkokul)

Yapılan görüşmeler psikolojik destek çalışmalarını olumlu bulsalar bile bazı öğretmenlerin bu konuda kendilerini güvensiz hissettiklerini ortaya koymuştur.

Psikolojik destek çok önemli . Onu da ne kadar yapabildik kendi imkanlarımızla onu bilemiyorum. (Mersin, ortaokul)

Psikososyal destek çalışmasında ölümden hiç bahsetmeyin deniyor ama çocuklar tamamen onun içindeler, nasıl bahsetmeyeceksin? (Mersin, ortaokul)

Korku yazmış, korku yazınca ne demem, nasıl değerlendirmem lazım, bilmiyorum. (Mersin, ortaokul)

Çocuk Hataylı işte enkazdan kurtulmuş. İlk ders anlattı, babaannesini kaybetmiş, babaannemin sesi geliyordu, diyor. Hocam dedi, soğuktan öldü dedi. Aslında kurtulabilirdi.

Açlıktan işte her yerde kan kokuyordu. Ceset kokuyordu deyince ben de ağlamaya başladım.... Çocuklar dedim, hiçbir şey olmamış gibi ders işleyemiyorum yani oturup ağlayacağız. Biz ağladık o sınıfta. Hepimiz üniversitede okurken o tür dersleri aldık ama. Hani bunları uygulamak da bir çeşit profesyonellik istiyor. Mesela acaba ağlamam iyi mi oldu, kötü mü oldu? (Mersin, ortaokul)

Çalışmaların okuldaki tüm öğretmenler tarafından uygulanmadığı, bazı istekli öğretmenlerin uyguladığı belirtilmiştir. Bu destek çalışmalarının yanı sıra velilerin ve öğrencilerin okul psikolojik danışmanlarıyla yakın iletişim kurmasının önemi vurgulanmıştır. Öğretmenler kendilerinin de psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını ancak bu yolda kendilerine yönelik bir destek almadıklarını belirtmiştir.

İstanbul'daki özel okulda çalışan ilk ve orta düzeydeki rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğretmenleri de depremden etkilenen öğrencilere dair gelebilecek olası sorulara öğretmenlerin nasıl yaklaşacağına ilişkin boşluklar bulunduğunu tespit ettiklerini ve buna yönelik bir oryantasyon çalışması yaptıklarını paylaşmıştır.

Öğretmenler için kolaylaştırıcı olması gereken şey şuydu; olası sorulara öğretmenler nasıl cevap verecek? Biz bunun üzerine örnek senaryolar yazdık. Çocuklardan şöyle bir soru gelirse, deprem ne demek, annesini mi kaybetmiş, onun şimdi bütün oyuncakları kırılmış mı? Onun bir odası yok mu, buraya geldiler ya hiç kıyafeti yok mu?

Depremden doğrudan etkilenen öğrenciler okula geldikleri gün rehber öğretmenlerle okulu gezerlerken diğer öğretmenlerin diğer çocukların olası sorularını yanıtladığını ve onları yeni gelecek arkadaşlarının katılımına hazırladığını belirtmişlerdir.

Hani daha kapsayıcı olmaları gerektiğini, işte daha sevgi dolu olmalarını çocuklardan rica ettik, anlattık, şimdi benim sınıfım biraz da kız ağırlıklı, gelen 3 kız da olunca daha böyle bir kolay oldu. Evet, daha bir sevecen oldular işte. (İstanbul, özel ilkokul)

Aynı okulda rehberlik ve psikolojik danışmanlık servisi öğretmenleri öğrencilerin psikososyal destek ihtiyaçlarını karşılamak için ailelerine erişimlerini kolaylaştırdıklarını, ilk haftalarda teneffüslerde hep serbest alanlarda ve öğrencilerin görebileceği yerlerde olmaya çalıştıklarını paylaşmışlardır.

Görüşülen veliler arasında deprem sonrasında çocuklarının psikolojik destek aldığını belirten biri Suriyeli iki veli bulunmaktadır. Suriyeli baba kızının kaldıkları yurttan sunulan psikolojik destekten faydalandığını belirtmiştir. Diğer veli ise İstanbul'da gönüllü olarak psikolojik danışmanlık sunan bir merkezden destek aldıklarını söylemiştir.

SOSYAL YARDIMLAR

Okullarda öğrencilerin uyumunu kolaylaştırmak üzere alınan bir başka önlem öğrencilerin kitap, kırtasiye, kıyafet gibi eksikliklerini tamamlamaya yönelik yardım çalışmalarınıdır. Öğretmenler okullarda yardımların "hissettirmeden" ve öğrencileri "incitmeden" dağıtılması için önlemler alındığını belirtmiştir.

Bir hafta mesela onlar daha gelmeden malzemeleri hazırды. Yani onlar geldiğinde hiç aileleri incitmeden hazır malzemelerle kıyafet seçimi için yönlendirildiler. Hemen çok kolay bir şekilde malzemeye de ulaşabildiler. (Mersin, ilkokul)

Biz de o öğrencilerimizle, velilerimizle hani ortaklaşa bir karar aldık. Bir şeyi eksik olanların her şeyini biz sınıf velilerimizle tamamlama yolunu seçtik ama çocuğun haberi olmadı. Hani annesi annesi karşılıyor babası karşılıyormuş gibi aynen öyle zannetti. (Mersin, ilkokul)

Evet, yani iyi hissettiren bir süreç, yani insanların bunu kendiliğinden yapmaları içine sinerek yapmaları, biz istemeden bunu yapmaları, kendi aralarında toplayıp kabul etmemizi istemeleri, tabi ki de bizim için çok güzel bir şey. Çünkü ev kurulacak yeniden yapıldığı için, bizim için çok güzel oldu. Evet, onların düşüncesini mutlu etti. (İstanbul, özel ilk ve ortaokul, veli)

İstanbul'daki Suriyeli babalar çocuklarının zaman zaman okuldan maddi yardım aldıklarını ve bu durumun çocukları motive ettiğini vurgulamışlardır. Diğer yandan Mersin'deki bir öğretmen ise sınıftaki diğer öğrencilerin velilerinden toplanan yardımları ulaştırma deneyimini şöyle aktarmıştır.

Aileleriyle de tanıştığım için yardımları ben hep özelden gönderdim. Hiç veliler kanadıyla okulda bir şey almadılar ellerine. Ama yine de hani yardım eden ailelerin çocukları bildiği için belki birbirlerine söylemiş olabilirler. Onlar yokken yani çok tembih ediyorum. Hani aramızda kalacak dedim ama tabii genç bunlar sonuçta bilemiyoruz. (Mersin, ortaokul)

İstanbul'daki özel okulda okuyan öğrencilerden birinin velisi ise oğlunun yardım olarak kendisine verilen çantayı kullanmak istemediğini vurgulamıştır.

...yardımdan geldiği için onu kullanmak istememişti, bu depremzede çantası. Dışarıda mı o belli olacaktı gibi belli söylemlerde bulundu. Kullanmadı onu kesinlikle kullanmadı. (İstanbul, özel ilkokul, veli)

Aynı öğrencinin velisi deprem dolayısıyla öğrenciye yönelik desteklerin çokluğu nedeniyle öğrencinin her zaman bir ayrıcalık beklentisine girdiğini gözlemlediğini de vurgulamıştır.

...biz depremzede olduğumuz için dedi bize zaten ücretsiz dedi. Ben zaten depremzedeyim. Yine bize bir şey vardır. Hani böyle bir anlayış olur çocukta hani ben depremzedeyim. O yüzden bana bir şeyler gelir. Bir ayrıcalık beklentisi var. (İstanbul, 2. sınıf, veli)

Bu paylaşımlar yapılan yardımların çocukların depremden etkilenmiş olduğuna işaret etmeden ve asgari ihtiyaçları gözetecek, diğer öğrencilerde ayırım ya da lütuf yapıyor duygusuna yol açmayacak şekilde yapılmasının önemini göstermektedir. Afet sonrasında eğitim ortamlarında sosyal yardımların planlanması ve ulaştırılması hak temelli yürütülmelidir.

Öğretmenlerden bir diğeri ise yapılan desteklerin sadece fiziksel ihtiyaçların tamamlanması yönünde olmasını eleştirmiş, tiyatrolar, geziler gibi sosyal faaliyetler yönünde de öğrencilerin desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. İstanbul'daki bir Suriyeli baba İstanbul'da kaldıkları üniversite yurdunda haftasonları çocukların sinema, spor, tiyatro gibi sosyal faaliyetlere götürüldüğünü ve bu durumun çocukların deprem travmasını aşmasını kolaylaştırdığını paylaşmıştır.

SINAVLARDA, ÖDEVLERDE VE DERSLERDE ESNEKLİK

Deprem bölgelerinden nakille gelen öğrencilerin okula uyumunu kolaylaştırmak amacıyla okulda derslerde, sınavlarda ve ödevlerde esneklik sağlandığı paylaşılmıştır.

Yeni gelen bir öğrencimiz var. Mesela sınavımız vardı. Öğretmenimizle görüştük sağ olsun onu sınav yapmayacağını söyledi. En azından çocuğun artık sınav korkusu not korkusu oluşmasın. (Mersin, ortaokul)

Hani depremden gelen öğrencilere biraz daha tolerans gösterdikleri için sınav bile olsa o gün yapmıyorlar. Birkaç gün geçsin. O çocuğa bir çalışma fırsatı verilsin. Bu onları daha çok motive etti. (Mersin, ilkokul, veli)

Mesela ödev yapmıyorlar. 6 Şubat öncesiyle 6 Şubat sonrası çok farklı. Ödev yapmayınca. Şimdi bir şey demeyecek misin? Yapmam, ertesi gün gene yapmadım. Ben diyorum, canın sağ olsun, yani hiçbirimiz herhalde akademik olarak zorlamıyoruz. (Mersin, ortaokul)

Öğretmenler derslerin daha kısa süreli ve müfredatın daha esnek işlenebilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Dersleri farklı ortamlarda yapmak da alınan önlemlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Mesela ilk etapta sınıfta fazla durmadık. Mesela beslenmelerimizi dışarıda yaptık. Hocam ile dışarıda böyle yeşillik alanlarda beslenmeler yaptık. Oyunlarla, oyunlara dahil ederek onları o şekilde arkadaşlarıyla kaynaşmalarını sağladık. Bu çok etkili oldu. (Mersin, ilkokul)

Diğer yandan görüşme yapılan iki ayrı Suriyeli baba okullarda çocuklarına yönelik insani yaklaşımdan çok memnun olsalar da depremden etkilenen çocukların akademik başarısının yeterince önemsenmediği algısına sahiptir. Buna gerekçe olarak da okulda çok az ödev verilmesini ve ödevlerin yeterince takip edilmeyişini göstermişlerdir. Bu nedenlerle çocuklarının öğrenme motivasyonunun azaldığını ve Türkçe öğrenmede deprem öncesine nazaran daha geride kalabildiklerini paylaşmışlardır. Suriyeli babalardan biri okullardan beklentisinin "çocuklarını öğrenmekle meşgul etmesi" olduğunu paylaşmıştır. Diğer yandan Mersin'de görüşülen Suriyeli bir anne çocuğunun bilmediği konulardan da sınava girdiğini ve başarısı düştüğü için kaygılandığını paylaşmıştır. Bu durumlar depremden etkilenen çocuklar için akademik başarı beklentisi konusunda esneklik sağlanırken bu esnekliğin nakille gelenler dahil olmak üzere tüm öğrencileri kapsamalarının ve velilere iyi anlatılmasının önemli olduğunu göstermektedir.

6) DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Deprem sonrasında farklı illere nakledilen öğrencilerin eğitim deneyimini öğretmenlerin ve velilerin perspektifinden kapsayıcılık açısından görmeyi hedefleyen bu çalışmada afetlerden sonra tüm öğrencilerin eğitim deneyimlerinin daha kapsayıcı hale gelmesine yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Alınan önlemlerin depremden etkilenen öğrencilerin acil insani ve psikososyal ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmayıp kapsayıcılığı sağlamaya dönük hak temelli, bütüncül ve uzun vadeli önlemler olarak uygulamaya konulması önemlidir.
- Depremden etkilenerek farklı okullara nakille gelen öğrencileri tanımlarken “deprezede”, “misafir”, “kucaklama” gibi çocukların kimliğini deprem deneyimiyle kurgulayan, geçicilik hissiyatını perçinleyen ve umutlu adımlar atmalarını zorlaştıran kavramlar yerine onları birey olarak güçlendiren, onlarla eşitler ilişkisi kuran, hak temelli kavramsallaştırmalar kullanmak önemlidir.
- Psikososyal destek çalışmaları konusunda öğretmenlerin desteklenmesi ve uygulamalarda kendine güven kazanması, çalışmaların tüm öğretmenler tarafından uygulanması, öğretmenlerin öğrencilerden gelebilecek olası sorulara hazırlıklı olması ve öğrenci ve velilerin okul psikolojik danışmanlarıyla yakın ve sürekli etkileşimini sağlamak için önlemler alınması önemlidir.
- Öğretmenlerin de ihtiyaç duydukları psikososyal desteğe erişimlerini, yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlamak, yaşadıkları zorluklar konusunda sistemsel

sorunları değil de sürekli olarak kendilerini sorgulamalarını önlemek gereklidir. Kendileri desteklenmediklerini düşünen, aidiyet hissetmeyen öğretmenlerin çocuklar açısından kapsayıcılığı gerçekleştirmelerini beklemek zordur.

- Afetten etkilenerek nakille gelen öğrencilerin kendi aralarında gruplaşması ve ayrışması yaygın bir deneyimdir. Depremden etkilenen öğrencilerin birbirlerine duygudaşlık yapabilmelerine imkân sağlamak amacıyla bunun teşvik edildiği, hatta öğrencilerin aynı sınıfa toplandığı uygulamalar da bulunmaktadır. Ancak depremden etkilenen öğrencileri diğerlerinden ayıran değil tüm öğrencileri buluşturan uygulamalara ihtiyaç vardır. Bunun için ilk günlerde öğrenciler arasındaki tanışıklığın ve iletişimin artırılması için etkili temas çalışmaları yapılabilir. Bu çalışmalar öğrencilerin birbirleriyle tanışmasının yanı sıra benzer özelliklere sahip olduklarını keşfetmelerine de sebep olabilir. Depremin ardından yaşanan okula uyum sürecini mülteci öğrencilerin uyum süreci ile karşılaştıran öğretmenler, öğrenciler arasında gruplaşmaların ya da sınıfları ayrıştırmanın olumsuz etkilerine değinmişlerdir. Sınıflarda ve okulda öğrenci çeşitliliğine alan açmak kapsayıcılığın birincil ve temel gereğidir.
- Öğrencilerin yaş düzeylerine; kişisel özelliklerine, çeşitli ihtiyaç ve gereksinimlerine uygun önlemler geliştirmek kapsayıcılığın sağlanmasına katkı sunacaktır. Afetlerin ardından akademik başarı seviyesine yönelik beklentilerde esneklik sağlamak, derslerde, ödevlerde, sınavlarda ve müfredatta farklılaştırma yapmak etkili görünmektedir. Dersleri sınıf dışında yapmak, ders sürelerini kısaltmak, sınavları farklılaştırmak paylaşılan örnekler arasındadır.

- Akademik başarı beklentisi konusunda esneklik sağlanırken bu esnekliğin nakille gelenler dahil olmak üzere tüm öğrencileri kapsamaması ve velilere iyi anlatılması önemlidir. Ayrıca depremden etkilenen öğrencileri desteklemek üzere alınan önlemlerin akademik başarılarını es geçmemesi, hak temelli bir yaklaşıma sahip olması, diğer öğrencilerde ve velilerde ayrıcalık hissiyatı yaratmaması önemlidir.
- Velilerle öğretmenlerin, rehberlik ve psikolojik danışmanların etkileşiminin önemi hem öğretmenler hem de velilerle yapılan görüşmelerde vurgulanmıştır. Depremden etkilenerek sınıflarına gelen öğrencilerin veli ve yakınlarının ilgili oluşu ve ihtiyaç duyduklarında aile üyelerine kolay erişebilmek öğretmenlerin bakış açısından öğrencilerin uyumunu kolaylaştıran temel bir koşuldur. Çocukların okula alışma sürecinde velilerin onları hazırlaması ve ihtiyaç duyulduğunda yanlarında bulunması, öğretmenlerle yakın etkileşimde olması kolaylık sağlamıştır.
- Akranlar arası olumlu etkileşimi kolaylaştırma, oyun, spor gibi faaliyetler ile öğretmenlerin ve okuldaki diğer öğrencilerin depremden etkilenen öğrencilerle temas süreci için hazırlanması uyum sürecini kolaylaştıran faktörler olarak belirtilmiştir.
- Öğrencilerin barınma ve yaşam koşullarının yeterli ve istikrarlı olması okula uyumlarının sağlanması açısından çok önemlidir. Ayrıca kitap, defter ve diğer malzemelere tam olarak erişimlerinin sağlanması da gereklidir.
- Öğrencilere yönelik sosyal yardımların çocukların depremden etkilenmiş olduğuna işaret etmeden ve asgari ihtiyaçları gözeterek, diğer öğrencilerde ayırım ya da lütf yapıyor duygusuna yol açmayacak şekilde yapıldığından emin olunmalıdır. Sosyal yardımların sadece maddi veya ayni değil sosyal ve kültürel boyutları da bulunmalıdır.

